

Leletmentő ásátások a 15-16. századi vargyasi gótikus templomnál (Kovácsna megye)

1994 szeptemberének első felében leletmentő ásátások kezdődtek Vargyason, a jelenlegi református imaház telkén. Mivel az illető évben egy mészlózt gödör kiásása során román kori és gótikus építészeti elemekre és egy csiszolt, rozásírással ellátott kődarabra (valószínűleg keresztelő medence darabja) bukkantak, az ásátások megkezdése szükségszerűnek bizonyult.

A fent említett emlékek mellett az új református templom alapjainak kiásásakor a mostani járószinttől számított -1,5 méteres mélységből számos emberi csontvázrészlet is felszínre került. Két kiásott csontváz koponyáján a szemüreg peremén és a halántékon zöldes oxidáló foltok figyelhetők meg, amelyeket pénzérmék és hajkarakók okozhattak. Hasonló jelenséget észlelhetünk a 12-13. században elhalálozottak csontvázaiban kiásásakor, így a zabolai és petőfalvi (Kovácsna megye) 12. századi temetők feltárásánál.

Összevetve ezeket az eredményeket az irásos emlékekkel, amelyek a helység unitárius parókiája archívumának tulajdonában vannak, feltételezhetjük egy középkori templom meglétét, ezt az utólagos ásátások igazolták is. A középkori templom maradványai sürgős mentőmunkálatokat igényeltek. A kutatást a szóban forgó területen elhelyezkedő, a 19. század közepén épült, ma református imaház, és az új református templom alapjainak kiásásából származó nagy földtömeg ottléte nehezítette.

Mindezek ellenére sikerült feltárni egy késő gótikus, 15-16. századi, 24 méteres belső hosszúságú templom északi falait, és a templom

sokszögű szentélyének északkeleti felét, az eddigi kutatások alapján kettősnek bizonyult sekrestye falait és alapját. Egy északkelet-délnyugati irányú kutatási árok révén felszínre került a gótikus templom nyugati falának alapja is, amely valószínűleg a diadalív közelében helyezkedett el, és kb. 7 méteres belső szélességre enged következtetni. A hajó és a szentély közti választótérben, az északi fal vonalán, a mai járószinttől számított -0,88 méter mélységben, a másik, valószínűleg román kori alapban 32 ezüstérmét és néhány kerámia töredéket találtunk. Az első tisztítás és konzerválás után négy pénzérme a 13. századra datálható, egyikük Habsburg Rudolf (1276-1282) ezüstpénze.

A pénzérmék felbukkanása új megvilágításba helyezi a jövőbeli kutatást - mind a román, mind a gótikus korszakra, mind pedig a 13. századi pénzforgalomra vonatkozóan Erdély ezen részén.

Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenünk azokat a freskótöredékeket, amelyek mind a gótikus, mind a román szinten fellelhetőek, és amelyek pontosabb képet adhatnak az eddig feltárt hasonló emlékekről.

A további kutatások célja az egész építményegyüttes (templom, harangtorony és körkerítés) teljes feltárása, konzerválása és romkertté nyilvánítsa.

Cercetări arheologice de salvare la biserica gotică din secolul XV-XVI. de la Vârghiș (j. Covasna) (Rezumat)

În prima jumătate a lunii septembrie 1994, în localitatea Vârghiș s-au întreprins pe terenul cultului reformat cercetări arheologice cu caracter de salvare. Cercetările au fost necesare, întrucât în vara aceluiași an, cu ocazia săpării pe terenul avut în discuție a unei gropi pentru stingerea varului, au apărut la nivelul fundației unei construcții masive elemente arhitectonice aparținând stilului romantic și gotic, precum și un element cioplit din piatră (probabil cristelhiță ori suport pentru o statuie), prevăzută cu o inscripție runică. La aceste

vestigii se adaugă și cele care au apărut nu departe de groapa de var, pe același teren, cu ocazia executării fundației pentru noua biserică reformată. Ultimele constau din numeroase fragmente de schelete umane care au fost răvășite și scoase la suprafață, din adâncimea de -1,50 m față de nivelul actual de călcare. Pe două crani s-au surprins în regiunea ochilor și a tâmplor pete verzui de oxizi datorate unor monede, respectiv unor inele de tâmplă, ceea ce ne face referiri la practicile utilizate cu ocazia înhumării celor decedați în perioada secolelor XII-XIII., situație surprinsă și cu ocazia cercetărilor întreprinse în cimitirele din secolul XII., de la Zăbala și Peteni.

În urma cercetărilor întreprinse s-a reușit decopertarea zonelor peretelui nordic și a jumătății nord-estice a absidei poligonale, aparținând unei biserici gotice târzii, din secolele XV-XVI., având în interior o lungime totală de 24 m și o lățime de 7 m. S-a reușit de asemenea și localizarea laturii nordice a zidurilor și a fundației sacristiei care pe baza cercetărilor de până acum pare a fi dublă.

În zona de delimitare dintre navă și altar, pe latura peretelui nordic, au apărut la baza altei fundații (probabil a fazei romanice), 32 de monede de argint, precum și câteva fragmente dintr-un vas ceramic, în care au fost probabil depuse și ascunse. Pe baza unei prime intervenții de curățire, conservare și determinare la un număr de 4 monede, tezaurul s-a putut data din secolul al XIII-lea - una din ele aparține lui Rudolf de Habsburg (1276-1282).

Apariția tezaurului monetar ridică noi probleme pentru cercetările viitoare la acest obiectiv arheologic, atât în cazul fazei romanice, cât și a celei gotice, dar și în privința circulației monetare în secolul al XIII-lea din această parte a Transilvaniei. Nu în ultimă instanță trebuie amintite fragmentele de frescă apărute atât în nivelul gotic, cât și în cel probabil romanice, care la rândul lor vor fi supuse determinărilor de laborator.

Preserving Archaeological Researches at the Gothic Church of the 15-16th Centuries at Vargyas (Vârghiș, Covasna County)

(Abstract)

In the summer of the same year, when digging on the same place, at the basement of a massive building there appeared Romanesque and Gothic style architectonic elements as well as some stone cut elements (holy water pot or a statue support), with a runic inscription on them. Besides these vestiges we can also count those which were discovered not far from the lime of whole on the same territory, when the new foundation for the Protestant church was built. Here there were found numerous fragments of human skeletons, which were dug up and brought to the surface - to about 1.50 m compared to the present-day level. On two skulls, near the eye hole and on the forehead part there were discovered green oxide stains which may come from some coins or forehead rings. All this take us back to the customs and practices on the occasions of burying ceremonials between the 12-13th centuries, the same aspects being noticed at the researches at Zăbala and Peteni on the 12th century. After the finalising of the researches they reached the covering of the northern wall part and half part of the north-eastern absydis of a Gothic church of the 15-16th centuries having a wall length of 24 m, and width of 7 m, as the northern part of the wall reflects part of the sacred room seeming to be doubled. In the limit zone between the ship and altar on the northern part at the basis of a new fundament (might be that of the romanice phase) there were discovered 32 silver coins, as well as numerous fragments of a ceramic pot, where the former had probably been kept and hidden. After a first phase of cleaning process, on four of the coins - the period they existed could be established for the 13th century, much likely because one of them belonged to Rudolf of Habsburg (1276-1282). The discovery of this monetary treasure raises new problems for the future researches at this archaeological objective.